

15 صندوق از 17 صندوق بازنشستگی، ورشکسته شده اند

ابعاد بحران در صندوق‌های بازنشستگی

گروه اقتصادی

شاخص «نسبت پشتیبانی» در صندوق‌های بازنشستگی نشان می‌دهد که 15 صندوق به سطح ورشکستگی رسیده‌اند و فقط دو صندوق بازنشستگی در وضعیت بهتری هستند. هرچند که روند ناامیدکننده‌ای را طی می‌کنند و تا خط ورشکستگی فاصله‌ای ندارند. وضعیت ۱۷ صندوق بازنشستگی فعال در کشور نشان می‌دهد این شاخص در دو صندوق وکلا و روستایی-عشایری که نسبتاً جوان هستند، وضعیت بسیار مناسبی دارد؛ در تأمین اجتماعی روند بهتری دارد (اما مطلوب نیست) و در سایر صندوق‌ها وضعیت بحرانی است و عملاً بدون کمک دولت و نهادهای مالک امکان ادامه حیات صندوق وجود ندارد و باید اعلام ورشکستگی کند. نسبت پشتیبانی به معنای «نسبت بیمه‌پردازان به مستمری‌بگیران» است. کمترین نسبت پشتیبانی برای آنکه یک سازمان بیمه‌ای به مرز ورشکستگی نرسد، عدد ۳ است. حالا این نسبت در صندوق‌های بازنشستگی کشور تا حدی کاهش یافته که می‌توان وضعیت کنونی اغلب صندوق‌ها را «ورشکسته» نامید. با ادامه پیری جمعیت و روند کاهش نسبت پشتیبانی، در کنار افزایش میزان بازنشستگی‌های پیش از موعد، فشار بر صندوق‌های بازنشستگی نیز بیشتر می‌شود.

در بهار سال جاری تعداد شاغلان ۲۳ میلیون و ۵۷۷ هزار و ۶۳۸ نفر بوده است. بنابراین زندگی نزدیک به ۶۴ میلیون و ۳۴۰ هزار نفر از مردم وابسته به کار و فعالیت افراد شاغلی است که کار می‌کنند. شاخص دیگر، «نسبت تکفل» است که از تقسیم جمعیت بر تعداد شاغلان به دست می‌آید. عددی که در ایران 3.7 است. یعنی هر فرد شاغل، جز خودش، باید به‌طور متوسط هزینه‌های زندگی نزدیک به 4 نفر دیگر را هم تأمین کند. 17 صندوق بازنشستگی، زندگی 25 میلیون مستمری‌بگیر و بازنشسته را تأمین می‌کنند. با توجه به نسبت تکفل، بحران صندوق‌ها، بیش از دو سوم جمعیت ایران را تهدید می‌کند.

بازنشستگی‌های پیش از موعد

ارزش واقعی دستمزد به دلیل شوک نرخ دلار به پایین‌ترین سطح خود در یک دهه اخیر رسیده است. با اینکه هم‌اکنون حداقل دستمزد تقریباً 8 میلیون تومان است، اما ارزش واقعی این میزان دستمزد، چیزی کمتر از 170 دلار می‌شود. بحران‌های اقتصادی که با رشد تورم تا سطح 50 درصد و افزایش رکود همراه بوده، حالا بسیاری از شاغلان را بر آن داشته تا درخواست «بازنشستگی پیش از موعد» بدهند. به گفته مرکز پژوهش‌های مجلس، نسبت بازنشستگی زودهنگام در سازمان تامین اجتماعی طی یک دهه از حدود 14 درصد به بیش از 50 درصد افزایش یافته است. در واقع اتفاق عجیبی در این صندوق افتاده و نسبت بازنشستگی زودهنگام به عادی، «نصف-نصف» شده. به این موضوع هم باید توجه داشت که شاخص «امید به زندگی» ایرانی‌ها در 60 سال اخیر رو به بالا بوده اما در کنار آن، میانگین سن بازنشستگی رو به پایین است. این اتفاق فشار زیادی را به صندوق‌های بازنشستگی وارد می‌کند.

فشار روی منابع دولت

در سال‌های اخیر، بخش بزرگی از بودجه‌های سنواتی همواره به «بودجه عمومی» دولت اختصاص یافته است. بسیاری از تحلیل‌ها بر این است که دولت با افزایش سهم خود در اقتصاد، مجبور به پرداخت بیشتر حقوق و مزایا به کارکنان خود شده است. اما باید توجه داشت که بخش عمده‌ای از بودجه عمومی دولت توسط صندوق‌های بازنشستگی «بلعیده» می‌شود. در واقع، «ورشکستگی» این صندوق‌ها موجب شده تا با پول بودجه عمومی دولت «سرپا» بمانند و بتوانند به بازنشستگان حقوق بدهند.

بنا بر اطلاعات ارائه شده توسط مرکز پژوهش‌های مجلس، سهم صندوق‌های بازنشستگی از بودجه عمومی دولت در سال 93 چیزی حدود 12 درصد بوده اما امسال به 15 درصد رسیده است. دولت برای امسال بیش از 300 هزار میلیارد تومان از بودجه عمومی خود را صرف صندوق‌های بازنشستگی می‌کند. عددی که تقریباً اندکی کمتر از حقوق و مزایایی است که به کارکنان شاغل خود می‌دهد. این عدد از کل اعتبارات بهداشت و درمان ایران 20 درصد هم بالاتر است!

پیشنهادی که عملی نیست

در برنامه هفتم توسعه، دولت به دنبال دو راهکار بوده تا بخشی از بحران موجود را «عقب» بیندازد. راهکار اول، افزایش سن بازنشستگی است که همین الان هم در مجلس، به عنوان نهاد تصویب‌کننده برنامه

هفتم مخالفانی دارد و راهکار دوم، «ادغام» 17 صندوق بازنشستگی در یکدیگر و به وجود آوردن یک نهاد «اسمی» است با بحران‌های بی‌شمار. خردادماه امسال که موضوع «ادغام» صندوق‌ها توسط وزیر کار مطرح شد، موجی از انتقادات و واکنش‌ها را به همراه داشت و برخی کارشناسان، این کار را نوعی انفجار بحران ارزیابی کردند. خبرگزاری کار ایران در همان زمان گزارشی از تجربه صندوق بازنشستگی ایران ایر و واگذاری آن ارائه کرد و در این باره نوشت: «این واگذاری، نه تنها شرایط بازنشستگان هما را بهتر نکرد که بر میزان زیان انباشته این شرکت واگذارشده هم افزود. درحالی که اعضای این صندوق اصرار داشتند این شرکت خصوصی می‌تواند بر اساس قانون با در اختیار گرفتن و سپرده شدن بخشی از شرکت‌های شرکت ملی هما چون شرکت‌های کارگو یا هتل‌های تحت اداره، ضمن چابک‌سازی به سوددهی برسد و بدون ادغام در یک شرکت بزرگ‌تر دارای چالش سر پا بماند.»

حیات خلوت مدیران

برخی کارشناسان نیز معتقدند که صندوق‌های بازنشستگی به نوعی «حیات خلوت» برای برخی افرادی تبدیل شده که در شرکت‌های زیرمجموعه این صندوق‌ها فعالیت دارند. حمید حاج اسماعیلی، کارشناس بازار کار در این باره می‌گوید: «افراد زیادی در هیات‌مدیره شرکت‌های مختلف کار می‌کنند و هیچ‌گونه کارآمدی و تخصصی ندارند؛ فقط آنجا محلی است برای درآمدهای بیشتر. به دلیل اینکه این افراد در جاهایی که حقوق می‌گیرند، به‌طور معمول حقوق‌ها براساس یک مبنا و قوانینی که طی چند سال گذشته تصویب شده، کنترل می‌شود، این افراد به جاهایی می‌روند که از طریق پاداش، حق حضور و در عین حال امکانات مجموعه‌ها، درآمدهای خود را افزایش دهند. این یک توافق نانوشته‌ای است که در حوزه حاکمان و مقامات سیاسی در کشور وجود دارد و این مسیر را برای یکدیگر باز کرده‌اند که بتوانند درآمد داشته باشند.»